

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ
КОНДРАТЮКА**

ПРОКОПЕНКО ОКСАНА ЮРІЇВНА

УДК 332.145(1-22)

**СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА
РІВНІ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Полтава – 2007

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник кандидат технічних наук, доцент

Петренко Віктор Павлович

Івано-Франківський національний технічний університет нафти
і газу, завідувач кафедри управління регіональним економічним
розвитком

Офіційні опоненти:

Доктор економічних наук, професор **Шевчук Любов Теодорівна**, Інститут регіональних
досліджень НАН України, завідувач відділу територіальних суспільних систем і просторового
розвитку

Кандидат економічних наук, доцент **Кальна-Дубінюк Тетяна Прокопівна**, Національний
аграрний університет Кабінету Міністрів України, завідувач кафедри аграрного консалтингу
та сервісу

Захист відбудеться "21" вересня 2007 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради
К 44.052.03 у Полтавському національному технічному університеті імені Юрія Кондратюка
за адресою: 36601, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Полтавського національного технічного
університету імені Юрія Кондратюка за адресою: 36601, м. Полтава, Першотравневий
проспект, 24

Автореферат розісланий "14" серпня 2007 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Комеліна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап управління національною економікою характеризується формуванням системи стратегічних планів розвитку української держави, галузей економіки, регіонів, адміністративно-територіальних одиниць в контексті відповідної законодавчо-нормативної бази. Разом з тим на сьогоднішній день система стратегічного планування розвитку регіону не є цілісною, оскільки дана управлінська технологія практично не використовується в сільських громадах.

Проблемам управління регіональним розвитком присвячено ряд досліджень українських науковців, а саме: В. Горлачука, В. Гришка, Б. Данилишина, М. Долішнього, В. Дубіщева, Т. Заяць, Б. Кузняка, А. Мельник, В. Пили, Я. Побурко, О. Чмир, О. Сологуб, І. Школи, Л. Яковенко та ін. Вагомий внесок у розвиток теоретичних та практичних аспектів стратегічного планування розвитку територій зроблено економістами: Е.Дж. Блейклі, О. Богашком, В. Богуцьким, Р. Брусаком, В. Вакуленком, Я. Варди, А. Гапоненком, М. Данилюком, З. Герасимчук, В. Клосовські, О. Комеліною, В. Кузьмином, О. Неретою, В. Онищенком, А. Опрею, О. Панухлик, В. Пархоменком, В. Петренком, В. Ровним, Н. Склярчук, Ю. Шаровим, Л. Шевчук. Питання соціально-економічного розвитку сільських поселень та управління цим процесом досліджуються в роботах вчених: С. Гудзинського, Т. Заславської, О. Максимюка, Г. Монастирського, П. Казьміра, Т. Кальна-Дубінюк, О. Павлова, І. Прокопи, К. Прокопишак, П. Саблука, Р. Фриса, Л. Шепотько, В. Юрчишина.

У руслі наукових надбань потребують подальших досліджень проблеми ефективності використання ресурсів сільських громад, залучення громадськості до процесу управління, активізації економічної діяльності у сільському господарстві, інших галузях і сферах матеріального та нематеріального виробництва. Сучасний стан соціально-економічних проблем у сільській місцевості обумовлює потребу в удосконаленні організаційно-економічних засад управління її розвитком. Саме тому необхідність теоретико-методичного обґрунтування розробки стратегій економічного розвитку сільських громад визначає своєчасність і актуальність даного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація пов'язана з планом науково-дослідних робіт Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу: "Дослідження та оцінка потенціалу пріоритетних напрямків економічного розвитку області" (рішення Наукової ради ІФНТУНГ, Протокол №3 від 4.11.2003р.), "Дослідження процесів управління соціально-економічним розвитком регіону в умовах адміністративно-територіальної реформи" (рішення Наукової ради ІФНТУНГ, Протокол №6/32 від 10.10.2005р.). Особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні потреби ефективної організації життєдіяльності громади в процесі стратегічного планування та пропозиціях щодо зміни ролі органів місцевого самоврядування в управлінні розвитком сільських поселень, процедури залучення громадськості до даного процесу. Тема та зміст дисертаційного дослідження відповідають основним напрямкам Стратегії економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004 - 2015 роки,

Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року та є складовими Стратегії економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є розробка теоретико-методичних засад стратегічного планування економічного розвитку сільських громад в умовах трансформації національної економіки.

Реалізація мети роботи зумовила постановку й розв'язання наступних завдань:

- обґрунтувати сутність, роль і місце сільської громади як територіальної суспільної системи в регіональній економіці;
- визначити чинники економічного розвитку сільських громад та здійснити їх класифікацію;
- узагальнити існуючі та розробити авторські методичні підходи до стратегічного планування місцевого розвитку;
- здійснити системний аналіз показників життєдіяльності українських сільських громад на прикладі Івано-Франківської області, виявити основні тенденції їх економічного розвитку;
- розкрити науково-методичні засади оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу сільських громад;
- обґрунтувати ефективність оптимізації основ життєдіяльності сільської громади при розробці стратегії її розвитку;
- розробити рекомендації щодо формування системи стратегій економічного зростання сільських громад в умовах розвитку ринкових відносин на селі;
- запропонувати організаційний механізм використання технології стратегічного планування економічного розвитку сільських громад.

Об'єктом дослідження є процес економічного розвитку сільських громад на прикладі Івано-Франківської області, *предметом дослідження* – теоретичні та прикладні засади формування організаційно-економічного механізму розробки стратегічних планів розвитку сільських громад.

Методи дослідження. У процесі наукового дослідження використані методи логічного узагальнення, аналізу, синтезу та порівняння – при визначенні чинників економічного розвитку сільських громад, системи критеріїв його оцінки; аксіологічний та синергетичний підходи – при обґрунтуванні моделі економіки добробуту сільської громади; системний підхід – при дослідженні підсистем сільської громади; методи порівняльного й структурного аналізу, економіко-статистичного та графічного аналізу, стратегічного аналізу – при визначенні показників життєдіяльності сільських громад в Івано-Франківській області, економічної ефективності використання компонентів ресурсного потенціалу, перспектив розвитку; соціологічні методи у формі інтерв'ювання, анкетування й опитування – при визначенні ресурсного забезпечення сільських громад Тисменицького району Івано-Франківської області; економіко-математичне моделювання – при розробці моделі результатів діяльності секторів громади.

Інформаційною основою дослідження слугували закони України, постанови Кабінету Міністрів України, матеріали Головного управління статистики в Івано-Франківській області

та Івано-Франківської обласної державної адміністрації, вітчизняні й зарубіжні періодичні видання, аналітичні розрахунки автора, виконані в процесі проведення дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше

розроблено модель економіки добробуту сільської громади, в основу якої покладено принцип парето-ефективних ринкових стосунків між органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та мешканцями, що забезпечує комплексний підхід до формування і реалізації стратегії економічного розвитку базової самоврядної одиниці;

удосконалено:

науково-методичні положення оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу сільської громади, які, на відміну від існуючих, базуються на інтегральній оцінці його основних компонентів за секторами громади (природних, фізичних, трудових, фінансових ресурсів суб'єктів економічної діяльності, мешканців села, органів місцевого самоврядування) і дають змогу визначити структурно-динамічні зрушення у ефективності їх використання, резерви удосконалення для стратегічного планування;

методичні засади стратегічного планування місцевого економічного розвитку, представлені сукупністю підходів, методів, етапів, які, на відміну від існуючих, враховують специфіку сільських громад, їх особливості розвитку та забезпечують ефективність розробки і реалізації стратегічних планів на рівні базових самоврядних одиниць;

організаційний механізм використання технології стратегічного планування місцевого економічного розвитку, зорієнтований на сільські громади, особливість якого полягає в трьохрівневому підході регулювання даного процесу (державний, регіональний, місцевий);

набули подальшого розвитку:

перспективні напрями зростання сільських громад в умовах трансформації соціально-економічних відносин, які забезпечують комплексний підхід до розвитку підприємництва, особистого селянського господарства, ринкової інфраструктури, підвищення ефективності фінансової діяльності органів місцевого самоврядування та дозволяють досягти системності у виборі стратегії економічного розвитку;

перелік чинників економічного розвитку сільських громад, які класифіковані за просторовою ознакою або масштабом як зовнішні і внутрішні, за ресурсною ознакою – природний, людський, соціально-економічний чинники, за ситуаційною ознакою – громадський чинник та чинник влади, що дає змогу розширити існуючі методологічні розробки у цій сфері.

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність дисертації полягає в тому, що розроблені теоретичні положення та методичні підходи до процесу стратегічного планування розвитку сільських громад можуть бути використані в управлінській діяльності регіональних і місцевих органів влади. Окремі положення дисертації використано при підготовці Стратегії економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року (довідка Головного управління економіки Івано-Франківської обласної

державної адміністрації №04/25-455 від 06.07.07р.), у практичній діяльності Регіонального агентства економічного розвитку (м. Івано-Франківськ) (довідка №49-01 від 22.11.06р.), Асоціації економічного розвитку Івано-Франківщини (довідка №15 від 23.11.06р.). Основні положення дисертації використовуються в навчальному процесі Івано-Франківського обласного центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій (довідка №13 від 13.03.07р.), Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу при викладанні дисциплін “Стратегічне управління”, “Управління регіональним економічним розвитком”, а також під час дипломного проектування студентів спеціальності 08.05.07 “Менеджмент організацій” (довідка №46-131 від 27.11.06р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, що викладені в дисертації, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї та положення, які належать здобувачеві особисто.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження та основні положення дисертаційної роботи були апробовані на науково-практичних конференціях: “Проблеми розвитку економіки і підприємництва в Україні в контексті міжнародних інтеграційних процесів” (м. Тернопіль, 2005 р.), “Управління регіональним економічним розвитком в контексті сучасних процесів міжнародної інтеграції” (м. Івано-Франківськ, 2005 р.), “Актуальні проблеми національно-державного відродження України” (м. Коломия, 2006 р.), “Методологія та практика менеджменту на порозі XXI століття: загальнодержавні, галузеві та регіональні аспекти” (м. Полтава, 2006 р.), обласній науково-практичній інтернет-конференції “Стратегія економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року” (м. Івано-Франківськ, 2007 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 15 наукових робіт загальним обсягом 7,94 друк. арк., із них автору належить 5,11 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації – 244 сторінки, у т.ч. основного тексту – 162 сторінки. У дисертації міститься 15 рисунків, 30 таблиць, із яких 12 займають усю площу сторінки, 8 додатків на 49 сторінках. Список використаних джерел включає 185 найменувань на 17 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі "Теоретичні засади економічного розвитку сільських громад" обґрунтовано сутність, роль і місце сільської громади як територіальної суспільної системи в регіональній економіці; визначено чинники економічного розвитку базових самоврядних одиниць та критерії його оцінки; розкрито форми планування місцевого розвитку та досліджено методологічні основи стратегічного планування.

Під сільською громадою як територіальною суспільною системою запропоновано розуміти людську спільноту одного чи декількох сільських поселень з адміністративним

центром, яка розвивається через сфери економічної, соціальної, культурної, духовно-релігійної та іншої діяльності.

Обґрунтовано, що на даному етапі трансформації соціально-економічних відносин в Україні сформовано концептуальні засади розвитку сільських територіальних утворень на основі системного та комплексного підходів. Згідно останніх, дисертантом виокремлено підсистеми сільської громади – матеріальних елементів, нематеріальних елементів та суспільних відносин, які знаходяться між собою в тісному органічному взаємозв'язку, у постійному русі та розвитку. Детальний аналіз стану кожної підсистеми дозволяє формувати ефективну модель управління ними та громадою загалом.

Згідно функцій, які виконуються базовими одиницями місцевого самоврядування в розрізі регіону, держави, сільську громаду визначено невід'ємною ланкою суспільства, що формує основи життєзабезпечення регіону загалом.

Критичний аналіз вітчизняних та зарубіжних підходів до розуміння поняття “місцевий економічний розвиток”, проекція його сутності на рівень базових територіальних утворень дозволили стверджувати, що економічний розвиток сільської громади є процесом досягнення сукупності економічних і соціальних цілей з метою підвищення добробуту членів громади за рахунок розвитку підприємництва, створення нових робочих місць, раціонального використання місцевих ресурсів, розширення податкової бази для підтримки місцевого бюджету, покращення благоустрою громади. Відповідно планування економічного розвитку територіальних громад визначено процесом розробки системи цілей розвитку та прийняття рішень щодо шляхів їх досягнення, спрямованих на зростання добробуту членів територіальної громади, ефективне використання місцевих ресурсів, врахування змін внутрішніх та зовнішніх умов життєдіяльності території.

Економічний розвиток сільської громади представлено системою зовнішніх, по відношенню до неї, та внутрішніх чинників, аналіз яких дає змогу формувати пріоритети її розвитку. Перша група чинників визначена роллю громади в територіальному поділі суспільної праці, її місцем і функціями в системі розселення, загальноекономічною і політичною ситуацією в країні, регіоні, пріоритетами соціально-економічної політики держави, регіону, рівнем забезпечення соціальних гарантій. Друга група за ресурсною ознакою характеризує природний, людський, соціально-економічний чинники, за ситуаційною – громадський чинник та чинник влади.

Встановлено, що оцінку економічного розвитку сільської громади доцільно проводити з використанням системи інтегральних та одиничних показників. Інтегральні представлені показниками соціальної й економічної ефективності сільської громади, розвитку підприємництва, економічного зростання території та показниками, що характеризують цільову функцію “якість життя населення”. Одиничні показники оцінки розвитку сільської громади об'єднано в три блоки: економічний, соціальний, екологічний.

Теоретичний аналіз форм планування місцевого розвитку дозволив стверджувати, що система планів економічного розвитку територій має особливості, які залежать від змісту і статусу державного планування та від обраного підходу до економічного розвитку

(реагування на зовнішні умови, на потреби членів громади). Зроблено висновок, що розробка стратегічних планів є одним із сучасних інструментів муніципального управління, особливість якого полягає в залученні представників громади до визначення стратегічного бачення її розвитку та системи цілей. На їх основі розробляється план дій, що враховує внутрішні та зовнішні умови життєдіяльності територіальної одиниці.

У другому розділі дисертації **“Науково-методичні основи стратегічного аналізу економічного розвитку сільських поселень”** визначено особливості економічного розвитку українських сільських громад на прикладі Івано-Франківської області; здійснено оцінку економічної ефективності використання ресурсного потенціалу сільських громад для стратегічного планування їх розвитку; розроблено модель економіки добробуту з метою формування засад життєдіяльності сільських громад у стратегічному плануванні.

Системний аналіз стану та динаміки показників життєдіяльності сільських громад Івано-Франківської області дав змогу виявити тенденції, що простежуються в їх розвитку. До основних негативних віднесено: збереження низького рівня розвитку сфери побутового обслуговування населення; недостатність бюджетного забезпечення громад та ресурсного забезпечення особистих селянських і фермерських господарств; здійснення управління розвитком поселеннями через режим поточного керування, не враховуючи перспективи. До позитивних – зростання обсягів валової продукції сільськогосподарських підприємств, у тому числі й фермерів, величини місцевих податків та зборів, розвиток зеленого сільського туризму.

У дисертації проведено комплексну оцінку економічної ефективності використання ресурсного потенціалу сільських громад Тисменицького району Івано-Франківської області. Здійснені розрахунки на основі запропонованого інтегрального коефіцієнта дали змогу виявити резерви підвищення ефективності використання компонентів ресурсного потенціалу, які правомірно враховувати в стратегічному плануванні (табл. 1). Це стосується розвитку особистих селянських господарств (земельні, фінансові ресурси мешканців села), підтримки і розширення наявних підприємств (фізичні, фінансові ресурси підприємств), стимулювання до економічної діяльності нових підприємців (трудові, фінансові, фізичні ресурси мешканців села), підвищення рівня менеджменту органів місцевого самоврядування (трудові, фінансові ресурси органів сільського самоврядування).

У запропонованій моделі економіки добробуту громади обґрунтовано механізм узгодження інтересів представників сільської громади, що служить цільовим орієнтиром у стратегічному плануванні. В основу інтересів покладено економічну корисність, тобто відчуття добробуту кожної складової громади через показник доходу (доходи населення – для мешканців села; фінансовий результат від звичайної діяльності – для суб’єктів господарювання; доходи місцевого бюджету – для органів місцевого самоврядування), який досягається шляхом використання ресурсного потенціалу. Величинам економічних корисностей секторів сільської громади (x, y, z) задано обмеження щодо максимального та мінімального її значень (рис. 1):

$$a_{\min} \leq x \leq a, \quad b_{\min} \leq y \leq b, \quad 0 \leq z \leq c,$$

Таблиця 1

Показники ефективності використання ресурсного потенціалу сільських громад
Тисменицького району Івано-Франківської області, 2001 – 2005 рр.

Рис. 1. Модель економіки добробуту сільської громади:
ОДГ – оптимальний добробут громади;
РДГ – рівень добробуту громади.

де $a, a_{\min}, b, b_{\min}, c$ – максимальні та мінімальні значення величин економічних корисностей діяльності відповідно мешканців села, органів місцевого самоврядування, суб'єктів економічної діяльності. Максимальні величини означають ту корисність, яку можна отримати при ефективному використанні ресурсів і найсприятливішому рівні розвитку суспільних відносин для даного сектору громади. Мінімальна величина представляє значення, нижче якого функціонування складової громади не можливе: для мешканців громади це рівень прожиткового мінімуму, для органів місцевого самоврядування – рівень доходів, достатніх для виконання делегованих державою повноважень, для суб'єктів господарювання – рівень беззбиткової діяльності.

Представлено трьохвимірну область сукупності інтересів громади, обмеженої мінімальними значеннями корисностей складових громади та “поверхнею можливих корисностей”. Усі точки поверхні можливих корисностей є оптимальними, у яких досягаються рівні корисності секторів громади при відповідному розподілі ресурсів та ефективному їх використанні.

Комплексне дослідження варіантів зміщень оптимальної точки добробуту (ОДГ_{вих} в ОДГ1 на рис. 1) показало, що приріст значення осьової координати корисності по одній з осей приводить до зменшення відповідних значень по двох інших осях (+ Δx , - Δy і - Δz). Можливі й інші варіанти в залежності від вектора переміщення ОДГ_{вих} – зменшення другої осьової координати при збереженні стабільності третьої, зменшення другої осьової координати при збільшенні третьої. Це дозволило стверджувати, що наслідком намагання будь-якої із сторін сільської громади забезпечити собі більшу економічну корисність спричинять втрати в отриманні економічних корисностей іншими. Доведено, що економіка добробуту сільської громади при оптимізації використання ресурсів базується на закономірностях парето-ефективного ринку та регулюючій функції органів місцевого самоврядування, держави.

Досліджуючи ситуацію, яка не характеризується ефективним використанням наявних ресурсів (внутрішні точки області корисностей), виявлено, що результатом переміщення рівня добробуту громади в нову позицію, наближаючись до поверхні можливих корисностей (РДГ1 в РДГ2 на рис. 1), є виграш у корисності одночасно органів місцевого самоврядування, мешканців села та суб'єктів економічної діяльності (+ Δy , + Δz + Δx). Такі зміни визначено парето-вдосконаленням. Сукупність послідовних точок корисностей громади, що характеризується парето-вдосконаленням, відображає траєкторію розвитку громади в напрямку досягнення оптимального стану добробуту.

Стратегічне планування розвитку сільських громад згідно моделі економіки добробуту передбачає вивчення вихідного соціально-економічного стану життєдіяльності громади, визначення шляхів підвищення рівня використання ресурсів, формування бажаного стану

добробуту з врахуванням інтересів представників громади на основі парето-ефективності, розробку плану дій для переведення економіки громади з наявного стану в бажаний.

У третьому розділі **“Розробка організаційно-економічного механізму стратегічного планування розвитку сільських громад в Україні”** запропоновано методичні підходи до стратегічного планування розвитку сільських громад; обґрунтовано стратегічний набір складових їх економічного розвитку та організаційний механізм використання даної технології управління на рівні базових самоврядних одиниць.

На основі моделі добробуту сільської громади, прагматичного відбору елементів різних методик стратегічного планування та їх синтезу розроблено структурно-логічну модель даного процесу для сільських громад (рис. 2).

Рис. 2. Структурно-логічна модель процесу стратегічного планування економічного розвитку сільських громад

Встановлено, що перманентність стратегічного планування передбачає виникнення і використання зворотних зв'язків, оскільки кінцевою ціллю є перехід від етапів аналізу даних та ідей до етапу прийняття рішень та дій.

Доведено, що в основу формування системи стратегій економічного розвитку сільських громад правомірно закласти модель економічного розвитку, яка визначає його перспективні напрямки в умовах трансформації соціально-економічних відносин в Україні і забезпечує гнучкість у виборі системи економічних інструментів розвитку (рис. 3).

Рис. 3. Модель економічного розвитку сільських громад в Україні

Забезпечення використання технології стратегічного планування економічного розвитку сільських громад та ефективності проведення цього процесу в дисертації представлено наступною сукупністю організаційних заходів:

на державному рівні – включення до навчального плану вищих навчальних закладів професійної підготовки державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування дисципліни “Стратегічне управління”;

на регіональному рівні – декларування процесу стратегічного планування розвитку сільських громад у місцевих нормативно-правових актах (регіональний та районний рівень); організація в обласних центрах перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій семінарів щодо технологій стратегічного управління для сільських голів, а також щодо правових, економічних і соціальних аспектів розвитку громад в умовах ринкових перетворень; забезпечення головними управліннями статистики в областях упорядкування та виготовлення щорічних збірників “Соціально-економічна характеристика сільських населених пунктів” у розрізі сільських поселень для кожного району, міськради та включення до нього переліку загальноекономічних показників;

на місцевому рівні – використання механізмів залучення представників громади на етапах розробки та реалізації стратегічного плану розвитку (вивчення громадської думки, звернення громадян, консультування з громадськістю, громадський контроль та соціальний моніторинг); посилення фахового складу сільської ради спеціалістом з питань економічного розвитку, який координуватиме процес планування, реалізації стратегічного плану та його моніторинг.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення наукової задачі розробки теоретико-методичних засад стратегічного планування економічного розвитку сільських громад та обґрунтовано напрями їх реалізації в умовах трансформаційних процесів розвитку економіки України та її регіонів. За результатами проведеного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Сучасну практику регулювання стратегічним розвитком регіонів охарактеризовано відсутністю науково-методичної бази стратегічного управління процесами перебудови

економіки сільських громад. Аргументовано об'єктивну необхідність формування організаційно-економічного механізму розробки стратегій розвитку сільських громад. Останні представлено невід'ємною частиною територіальної суспільної системи вищого рівня, зоною життєзабезпечення відтворювальних функцій регіону – виробничої, репродуктивної, соціально-культурної, рекреаційної, природоохоронної.

2. Економічний розвиток сільської громади охарактеризовано системою зовнішніх (сукупність неконтрольованих громадою чинників, які визначають її умови життєдіяльності та перспективи розвитку на державному, регіональному рівнях) та внутрішніх чинників (співвідношення ресурсних потенціалів, рівнів розвитку відносин між секторами громади), стратегічний аналіз яких дозволяє встановити пріоритетні напрямки економічного розвитку сільських громад, адекватних сучасним трансформаційним процесам, враховуючи специфіку регіонального розвитку.

3. Аналіз особливостей життєдіяльності сільських громад показав, що проблеми, а саме незадовільний розвиток сфери побутового обслуговування населення, низький рівень бюджетного забезпечення громад, ресурсного забезпечення особистих селянських та фермерських господарств у поєднанні з управлінням поселеннями через режим поточного керівництва без врахування перспективи, потребують застосування адекватних важелів їх вирішення з метою ліквідації негативних та збереження позитивних тенденцій у розвитку.

4. Системне дослідження ефективності використання ресурсного потенціалу сільських громад на прикладі Тисменицького району Івано-Франківської області свідчить про її позитивну тенденцію за 2001-2005 рр. Запропонована методика інтегральної оцінки дає змогу деталізувати вплив складових на загальний результат, окреслювати тенденції процесів використання компонентів ресурсного потенціалу, виявляти напрями подальшого їх удосконалення та управління ними на місцевому та регіональному рівнях.

5. Обґрунтовано необхідність організації основ життєдіяльності сільських громад у стратегічному плануванні згідно моделі економіки добробуту, побудованої на принципах парето-ефективних ринкових відносин між органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та мешканцями. Доведено, що стратегічне планування місцевого економічного розвитку на рівні сільських громад є інструментом досягнення добробуту в залежності від ефективності використання ресурсів (природних, фізичних, трудових, фінансових, інтелектуальних) та компромісної збалансованості інтересів представників громади щодо її перспектив.

6. Запропоновано технологію стратегічного планування місцевого економічного розвитку для органів сільського самоврядування, що визначається послідовністю заходів від підготовчої організації, збору та аналізу інформації, виявлення проблем та перспектив розвитку, дослідження інтересів представників громади, розробки системи цілей та прогнозних показників, оцінки впливу на них місцевих факторів розвитку до прийняття рішень на сесії сільської ради. Вона створює умови для розробки легітимного документу, який визначає пріоритетні напрямки розвитку громади на основі її можливостей та потреб її представників, а також план дій щодо досягнення цілей.

7. Доведено, що з точки зору регіонального та місцевого управління, стратегічне економічне зростання сільських громад в умовах трансформації соціально-економічних відносин в Україні правомірно орієнтувати на розвиток підприємництва, особистого селянського господарства, людських ресурсів, матеріальної інфраструктури та на підвищення ефективності організаційно-фінансової діяльності органів місцевого самоврядування.

8. Практичному використанню стратегічного планування місцевого економічного розвитку на рівні сільських громад сприяє декларування даного процесу в місцевих нормативно-правових актах на регіональному та районних рівнях, його науково-методичний супровід, організація системи статистичної інформації щодо загальноекономічних показників у розрізі сільських населених пунктів, використання механізмів залучення представників громади на етапах розробки та реалізації стратегічного плану розвитку й посилення фахового складу сільської ради спеціалістом з питань економічного розвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях

1. Зварич І.Т., Прокопенко О.Ю., Петренко В.П. Щодо доцільності використання інноваційних технологій стратегічного планування місцевого соціально-економічного розвитку на рівні сільських громад // Наук. вісн. Чернів. торг.-екон. ін-ту КНТЕУ.– Чернівці: АНТ Лтд, 2004. – Вип. IV. – С. 247-256. (Особистий внесок автора: обґрунтовано доцільність адаптації наявного досвіду використання технології стратегічного планування на рівень сільських громад).

2. Прокопенко О.Ю. Зміна ролі органів місцевого самоврядування як основа управлінського аспекту економічного і соціального розвитку сільських поселень // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональні суспільні системи: Збір. наук. пр. – Львів, 2004. – Вип. 3. – Ч. 2. – С. 15-24.

3. Прокопенко О.Ю. Досвід та сучасна практика управління сільськими поселеннями // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №12. – С. 142-151.

4. Прокопенко О.Ю. Сутність планування стратегічного розвитку сільської громади // Вісн. Хмельн. націон. ун-ту. – Хмельницький: ХНУ, 2005. – №6. – Т.1 (73). – С. 83-87.

5. Прокопенко О.Ю. Сутність, роль та місце “сільського поселення” в розрізі регіональної економіки // Регіональна економіка. – 2005. – №4. – С. 138-145.

6. Прокопенко О.Ю. Щодо ефективності роботи органів місцевого самоврядування сільських громад // Коммунальное хозяйство городов. Серія: економічні науки. – Київ: Техніка, 2006. – Вип. 70. – С. 393-399.

7. Прокопенко О.Ю. Оптимізація внутрішніх стосунків сільської громади на основі моделі економіки добробуту // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Інноваційно-інвестиційне забезпечення стратегії регіону: Збір. наук. пр. – Львів: Арал, 2006. – Вип. 5 (61). – С. 51-63.

8. Прокопенко О.Ю. Зміст стратегічного плану економічного розвитку сільських громад в умовах переходу України до ринкових відносин // Економіка і регіон. – 2006. – №4 (11). – С. 146-150.

9. Прокопенко О.Ю. Процедура залучення громадськості до процесу управління розвитком сільської громади // Наук. Вісн. Полтав. ун-ту спож. коопер. України. – Полтава: ПУСКУ, 2007. – №1(21) – С. 25-29.

Інші видання

10. Прокопенко О.Ю. Дієва стратегія розвитку як інтелектуальний капітал сільської громади // Проблеми розвитку економіки і підприємництва в Україні в контексті міжнародних інтеграційних процесів: Матер. наук.-практ. конф. Тернопіль, 26-27 травня 2005 р. – Тернопіль, 2005. – С. 90-92.

11. Прокопенко О.Ю. Фактори розвитку та критерії оцінки розвитку сільського поселення // Управління регіональним економічним розвитком в контексті сучасних процесів міжнародної інтеграції: Матер. міжвуз. наук. конф. студ. та мол. науков. Івано-Франківськ, 16-18 листопада 2005 р. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2005. – С. 136-140.

12. Волошинський Б.І., Прокопенко О.Ю., Петренко В.П. Щодо необхідності підготовки голів сільських і селищних рад області до використання технологій стратегічного планування // Стратегія економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року: Матер. обл. наук.-практ. інтернет-конф. – Івано-Франківськ: Факел, 2007. – С. 29-30. (Особистий внесок автора: виявлена причина гальмування процесу переходу до масштабної розробки і впровадження стратегій економічного розвитку сільських громад; обґрунтовано спосіб її усунення шляхом формування необхідного рівня знань у керівників органів місцевого самоврядування щодо використання даної технології управління).

13. Стратегічне планування економічного і соціального розвитку сільських громад Івано-Франківщини: Практ. посіб. / Шлемко Д.В., Никифорок В.Д., Петренко В.П., Кузьмин В.М., Прокопенко О.Ю. / За ред. В.П. Петренка. – Івано-Франківськ: Сімик, 2006. – 84 с. (Особистий внесок автора: визначені етапи процесу стратегічного планування розвитку сільських громад; обґрунтовано підготовчо-організаційний, інформаційно-аналітичний етапи, етапи формування бачення бажаного майбутнього, формування стратегічного набору; запропоновано структуру інформаційно-аналітичної довідки сільських громад).

14. Андрусак П.В., Ковалів М.І., Петренко В.П., Підлестейчук І.В., Прокопенко О.Ю., Якимів І.М. Організація роботи груп стратегічного планування та управління економічним і соціальним розвитком територіальних громад області // Стратегічний маркетинг пріоритетних напрямків розвитку Івано-Франківщини (науково-методичні засади): Наук.-практ. посібник / За ред. В.П. Петренка. – Івано-Франківськ: АЕРІФ, 2006. – С. 63-76. (Особистий внесок автора: обґрунтовано особливості формування робочої групи зі стратегічного планування та управління економічним розвитком територіальних громад).

15. Прокопенко О.Ю. Про використання потенціалу населення України для розробки стратегії її розвитку // Залучення громадськості до розробки стратегії розвитку України:

Матер. кругл. столу. Івано-Франківськ, 19 грудня 2003 р. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2003. – С. 46-48.

АНОТАЦІЯ

Прокопенко О.Ю. Стратегічне планування місцевого економічного розвитку на рівні сільських громад. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, Полтава, 2007.

Дисертаційна робота присвячена розвитку теоретико-методичних засад стратегічного планування економічного розвитку сільських громад. Обґрунтовано сутність, роль і місце сільської громади як територіальної суспільної системи в регіональній економіці. Поглиблено соціально-економічну сутність чинників економічного розвитку сільських громад. Узагальнено існуючі методичні підходи до стратегічного планування місцевого розвитку.

Виявлено основні тенденції економічного розвитку сільських громад Івано-Франківської області, шляхи вдосконалення використання ресурсного потенціалу. Обґрунтовано необхідність організації основ життєдіяльності сільських громад у стратегічному плануванні згідно моделі економіки добробуту.

Запропоновано організаційно-економічний механізм стратегічного планування місцевого економічного розвитку на рівні сільських громад.

Ключові слова: сільська громада, економічний розвиток, стратегічне планування, модель економіки добробуту сільської громади.

ANNOTATION

Prokopenko O. Strategic planning of local economic development at the level of rural communities. – Manuscript.

The thesis on competing for the scientific degree of a candidate of economic sciences in speciality 08.00.05 – development of productive forces and regional economics. – Poltava national technical university named after Yuriy Kondratyuk, Poltava, 2007.

The thesis is devoted to development of theoretical and methodical bases of the strategic planning of economic development of rural community. Approaches are specified to determine essence, role and place of rural community as a territorial public system in regional economy. Socio-and-economic nature of factors of economic development of rural communities has been deepened. Existing methodical approaches to the strategic planning of local development have been generalized.

Basic tendencies of economic development of rural communities of the Ivano-Frankivsk region and ways of perfection of the use resource potential have been determined. The necessity of organization of vital activity foundations of rural communities in the strategic planning on the basis of economic welfare model has been substantiated.

The organization-and-economic mechanism of strategic planning of local economic development at the level of rural communities has been suggested.

Keywords: rural community, economic development, strategic planning, economic welfare model of rural community.

АННОТАЦИЯ

Прокопенко О.Ю. Стратегическое планирование местного экономического развития на уровне сельских общин. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие производительных сил и региональная экономика. – Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка, Полтава, 2007.

Диссертационная работа посвящена развитию теоретико-методических основ стратегического планирования экономического развития сельских общин. Сельскую общину представлено территориальной общественной системой с интегрировано соединенными подсистемами. Определено роль и место сельской общины в разрезе региональной экономики как неотъемлемой части территориальной общественной системы высшего уровня, зоны жизнеобеспечения возобновимых функций региона.

Экономическое развитие сельской общины охарактеризовано системой внешних, по отношению к ней, и внутренних факторов (природный, человеческий, социально-экономический, общественный и фактор власти). Их оценка позволяет установить приоритетные направления экономического развития сельских общин, адекватные современным трансформационным процессам, с учетом специфики регионального развития. Обобщено существующие методические подходы к стратегическому планированию местного развития.

Предложено в управлении сельскими общинами использовать технологию стратегического планирования, которая базируется на долгосрочных приоритетах развития, эффективности использования ресурсного потенциала, построении системы реагирования на внешние и внутренние условия жизнедеятельности.

Выявлены основные тенденции экономического развития сельских общин Ивано-Франковской области, пути совершенствования использования ресурсного потенциала. В оценке экономической эффективности использования ресурсного потенциала сельской общины предложено научно-методические подходы, которые базируются на интегральной оценке его основных компонентов за секторами общины (природных, физических, трудовых, финансовых ресурсов субъектов экономической деятельности, жителей села, органов местного самоуправления), и дают возможность определить структурно-динамические сдвиги в эффективности их использования, резервы совершенствования для стратегического планирования.

Обосновано механизм согласования системы ценностей сельской общины, что служит целевым ориентиром при стратегическом планировании ее развития, путем оптимизации

отношений субъектов общины на основе модели экономики благосостояния общины. Доказано, что экономика благосостояния сельской общины при рационализации использования ресурсов базируется на закономерности парето-эффективного рынка и регулирующей функции органов местного самоуправления, государства.

На основе модели благосостояния сельской общины, прагматического отбора элементов разных методик и их синтеза предложена структурно-логическая модель процесса стратегического планирования развития сельских общин. Его реализация на уровне органов сельского самоуправления определяется последовательностью мероприятий от подготовительной организации, сбора и анализа информации, определения проблем и перспектив развития, исследования интересов представителей общины, разработки прогнозных показателей, оценки влияния на них местных факторов развития, экспертизы относительно нормативной базы до принятия решений на сессии сельского совета.

Комплексное исследование тенденций развития сельских общин довело, что их стратегический экономический рост в условиях трансформации социально-экономических отношений в Украине правомерно ориентировать на развитие предпринимательства, личного крестьянского хозяйства (через механизм кооперации, информационно-консультативного обеспечения), человеческих ресурсов и материальной инфраструктуры, а также на повышение эффективности организационно-финансовой деятельности органов местного самоуправления.

Практическому использованию стратегического планирования местного экономического развития на уровне сельских общин способствует декларирование этого процесса в местных нормативно-правовых актах на региональном и районных уровнях, его научно-методическое сопровождение, организация системы статистической информации относительно общеэкономических показателей в разрезе сельских населенных пунктов, процедурное использование механизмов привлечения представителей общины на этапах разработки и реализации стратегического плана развития и усиление профессионального состава сельского совета специалистом по вопросам экономического развития.

Ключевые слова: сельская община, экономическое развитие, стратегическое планирование, модель экономики благосостояния сельской общины.

**Редакційно-видавничий відділ
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка
36011, Полтава, пр. Першотравневий, 24**

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 932 від 27.05.2002р.

Папір офсетний. Друк RISO.

Ум. друк. арк.0,9. Наклад 100 прим.

Формат 60 x 90/16. Зам. № 181 від 13.08.2007р.